

TUBERKULOSVÅRD OCH SOCIALT ARBETE PÅ 1920-TALET

STUDIEFRÅGOR TILL UTSTÄLLNINGEN SJUKA BARN!

Uppgifterna utgår från föreläsningen [Kuratorsverksamhet](#) av sjuksköterskan och sjukhuskuratorn Aina Rietz. Uppgiften är framtaget för elever i gymnasieskolans vård- och omsorgsprogram. Den handlar om kuratorsverksamhet för patienter med tuberkulos i Göteborg under 1920-talet.

Syfte

Syftet är att ge eleverna förståelse för hur vård och socialt arbete har utvecklats över tid, att reflektera över etiska frågor och att se betydelsen av samverkan mellan olika aktörer inom vård och omsorg.

Eleverna tränar på att:

- Jämföra historiska och nutida vårdinsatser.
- Förstå vårdprofessioners roll och arbetsuppgifter.
- Resonera kring etiska dilemman med hjälp av etiska begrepp.
- Identifiera aktörer och samverkan i vård och omsorg.

Bakgrund

För ungefär 100 år sedan var tuberkulos en vanlig och allvarlig sjukdom i Sverige. Många blev svårt sjuka och behövde lång vård. För att hjälpa de sjuka och deras familjer startades dispensärverksamhet. Där arbetade särskilda sjuksköterskor – tuberkulossystrar – som både gav vård och socialt stöd. De besökte hemmen, ordnade mat, kläder, skolgång och ibland arbete. De första effektiva medicinerna kom först på 1940-talet.

Uppgift 1: Historisk jämförelse – då och nu

- Läs föreläsningstexten [Kuratorsverksamhet](#) och bakgrundstexten "Tuberkulosvård för 100 år sedan".
- Vilken hjälp fick patienter med tuberkulos av dispensären?
- Jämför med hur vård och stöd ser ut idag vid kroniska eller långvariga sjukdomar.
Ge konkreta exempel.

Syfte: Diskutera hur vård och omsorg förändrats över tid och träna förmågan att göra jämförelser.

Uppgift 2: Tuberkulossyster – Historiska vårdroller och deras arbetsuppgifter

- Skriv ett personligt brev som om du själv var tuberkulossyster år 1928.
- Berätta om:
Ditt arbete med patienterna och deras familjer.
Utmaningar du möter i hemmen.
Hur du försöker hjälpa familjerna.

Tips: Beskriv en arbetsdag, känslor och möten med olika människor.

Syfte: Förstå historiska vårdprofessioners roll och utveckla empatisk förmåga.

Uppgift 3: Etiska dilemman i vården

- Hitta ett etiskt dilemma i texten (t.ex. hjälp med pengar, utbildning eller vårdprioriteringar).
- Beskriv situationen.
- Resonera kring vad du själv skulle göra som vårdpersonal.
- Använd begrepp som autonomi, rättvisa och att göra gott.

Syfte: Träna etiskt resonemang och analysera vårdssituationer utifrån etiska principer.

Uppgift 4: Samhällsstöd och sociala nätverk

- Gör en tankekarta eller presentation som visar vilka som hjälpte patienter och familjer där det fanns tuberkulos (t.ex. sjuksköterskan, pensionsnämnden, privata givare, skolan).
- Diskutera:
Hur ser det ut idag? Var kan man få råd, stöd eller ekonomisk hjälp?
Varför är samverkan mellan olika aktörer viktig inom vård och omsorg?

Syfte: Förstå betydelsen av samverkan och identifiera aktörer då och nu.

Bakgrundstext:**Tuberkulosvård för 100 år sedan**

För ungefär 100 år sedan, var tuberkulos en vanlig, smittsam och allvarlig sjukdom i Sverige. Många barn och vuxna blev sjuka i tuberkulos. Sjukdomen kunde sätta sig i lungor, hud och i kroppens ben och leder. Man blev svårt sjuka och behövde ligga länge på sjukhus. Många dog. För att hjälpa de sjuka och deras familjer fanns det som kallades dispensärer. Där arbetade speciella sjuksköterskor tuberkulossjuksköterskor. De hade en viktig roll i samhället. De första effektiva medicinerna, antibiotika, kom på 1940-talet. Vid samma tid började man vaccinera mot tuberkulos i Sverige.

Hela familjen blev påverkad när någon blev sjuk. Dispensärverksamheten startades för att hjälpa de som var sjuka och deras familjer. Sjuksköterskor från dispensären besökte sjuka människor. Hon lärde känna familjen, såg hur de hade det och hjälpte till med det som behövdes. Hon såg till att den sjuke fick rätt vård och att familjen fick stöd. Dispensären kunde hjälpa till med kläder, mat eller ved för att kunna hålla bostaden varm. Om en familj hade skulder kunde de ibland få hjälp att ordna lån från en bank, så att de kunde betala av lite i taget.

Om någon i familjen var sjuk fick hela familjen undersökas gratis. Barn kunde få plats på förskola eller skola om föräldrarna behövde stöd. Barnen som var för sjuka för att gå i vanlig skola kunde få särskild undervisning hemma. Ibland fick barn flytta hemifrån och bo på speciella sjukhus där de kunde gå i skolan

och vila upp sig. Även vuxna fick flytta till särskilda tuberkulosjukhus. Sjukhusen kallades för sanatorier. När personer kunde lämna sjukhuset var det inte alltid de kunde flytta hem direkt. Då fick de komma till ett särskilt viloställe, ett konvalescenthem. Där fanns det personal som kunde hjälpa till. När personen blev bättre kunde tuberkulossystemet hjälpa till med att ordna jobb eller utbildning, speciellt om personen inte kunde arbeta med sitt gamla yrke på grund av sjukdomen.

En tuberkulos-systems uppgifter:

- Besöka sjuka personer både på sjukhus och hemma.
- Ta reda på hur familjen hade det och om de behövde hjälp.
- Se till att barnen fick gå i skolan eller till barnhem om det behövdes.
- Hjälpa familjer att få kläder, mat eller ved om de var fattiga.
- Ge råd om hur den sjuka skulle skötas hemma.
- Ibland kunde dispensärsköterskan ordna nya jobb eller utbildningar för vuxna som inte kunde arbeta.

En tuberkulos-system var inte bara en sjuksköterska – hon var också lite som en socialarbetare. Hon såg till hela familjen och försökte göra livet lite lättare för dem som hade det tufft. Det var ett svårt och viktigt jobb.

Källor: [Kuratorsverksamhet](#) av Aina Rietz
[Kampen mot tuberkulos](#) i Tidskrift för svensk förenings för allmänmedicin nr 1 2021

Uppgift 1: Historisk jämförelse – då och nu

Syfte:

- Diskutera hur vård och omsorg förändrats över tid.
- Träna elevens förmåga att göra jämförelser mellan dåtid och nutid inom vårdarbete.

Koppling till ämnesmål och kursplaner:

- Vård- och omsorgsarbete 1: Eleven ska kunna redogöra för hur vård- och omsorgsarbete har förändrats över tid.
- Etik och människans livsvillkor: Eleven ska kunna beskriva människors olika livsvillkor utifrån historiska och kulturella perspektiv.

Uppgift 2: Rollen som "tuberkulossyster" – en vårdprofession i fokus

Syfte:

- Förstå historiska vårdprofessioners roll och arbetsuppgifter.
- Utveckla empatisk förmåga och inlevelse i vårdpersonalens vardag.

Koppling till ämnesmål och kursplaner:

- Social omsorg: Eleven ska kunna ge exempel på yrkesroller inom social omsorg och hur dessa samverkar med andra aktörer.
- Psykologi 1: Eleven ska kunna beskriva sociala och kulturella faktorerers betydelse för individens utveckling och beteende.

Uppgift 3: Etiska dilemman i vården

Syfte:

- Träna etiskt resonemang och förståelse för värdekonflikter inom vård och omsorg.
- Analysera vårdssituationer utifrån etiska principer.

Koppling till ämnesmål och kursplaner:

- Etik och människans livsvillkor: Eleven ska kunna analysera etiska dilemman inom vård och omsorg med hjälp av etiska begrepp.
- Vård- och omsorgsarbete 1: Eleven ska kunna reflektera över den egna värdegrunden i mötet med människor.

Uppgift 4: Samhällsstöd och sociala nätverk

Syfte:

- Förstå betydelsen av samverkan mellan olika samhällsinstanser i vård- och omsorgsarbetet.
- Identifiera aktörer inom det sociala stödsystemet då och nu.

Koppling till ämnesmål och kursplaner:

- Hälsopedagogik: Eleven ska kunna ge exempel på hälsofrämjande arbetssätt och samverkan mellan olika aktörer.
- Social omsorg: Eleven ska kunna beskriva det svenska välfärdssystemets uppbyggnad och de insatser som ges inom olika delar av omsorgen.

MEDICIN HISTORISKA museet

Medicinhistoriska museet
Östra Hamngatan 11, 411 10 Göteborg

e-post: medicinhistoriska.su@vgregion.se
webb: medicinhistoriska.sahlgrenska.se

